

O RZĄDACH KSIĘCIA BOLESŁAWA WSTYDLIWEGO W MAŁOPOLSCE

Od redakcji:

W maju br. na adres mailowy redakcji „Almanachu Muszyny” wpłynął list podpisany przez p. **Piotra Boronia**, senatora RP. List zawierał prośbę o spopularyzowanie tekstu przedstawiającego postać księcia Bolesława Wstydlivego oraz jego dokonania, istotne z racji zbliżającej się 750. rocznicy lokacji miasta Krakowa na prawie magdeburskim – faktu ważnego dla całej Małopolski. Autorami tego spojrzenia w przeszłość są krakowscy historycy (ich nazwiska umieściliśmy wyjątkowo pod tekstem, podobnie jak w przesłanym oryginale).

***

Małopolska poważnie ucierpiała w wyniku pierwszego najazdu Tatarów w 1241 r., zaś Kraków po śmierci księcia Henryka Pobożnego na polach legnickich zdobył Konrad Mazowiecki, wykorzystując zamieszanie polityczne. Bolesław Wstydlivy, syn Leszka Białego i Grzymisławy, który rządził wraz z matką w Sandomierzu przed najazdem tatarskim z pomocą panów krakowskich, pokonał swego stryja Konrada w 1243 r. w bitwie pod Suchodołem i objął rządy w całej Małopolsce. Sprawował je nieprzerwanie do śmierci 7 grudnia 1279 r. W opinii współczesnych okres panowania Bolesława Wstydlivego uchodził za okres „wielkiego i dobrego pokoju” („tempore suo magna et bona pax fuit”) w Małopolsce. Nie jest to opinia przesadna, bowiem od śmierci Kazimierza Sprawiedliwego w 1194 r. dzielniczycy krakowscy nieustannie byli przedmiotem rywalizacji Piastów i wojen, z wyjątkiem kilkunastu ostatnich lat panowania Leszka Białego (zm. 1227). Książę Bolesław Wstydlivy skutecznie chronił swoje władztwo od wrogów przez 36 lat, z wyjątkiem groźnego najazdu tatarskiego zimą 1259/1260 r., któremu nie był w stanie się przeciwstawić militarnie ze względu na siły Mongołów.

Stabilizacja i długi okres pokoju pod rządami Bolesława przyniósł bardzo korzystne zmiany w Małopolsce. Książę, otwarty na wielkie procesy cywilizacyjne, związane z dynamicznym ruchem osadniczym w Europie zachodniej i środkowej, włączył władztwo krakowsko-sandomierskie w ten nurt przemian. Jego postawa i polityka miała kluczowe znaczenie dla stworzenia atrakcyjnych warunków osadnikom, którzy szukali w tej części Europy dla siebie odpowiedniego miejsca do życia i działalności. Bolesław dostrzegł w ruchu osadniczym na prawie czynszowym, głównie niemieckim, znakomitą szansę modernizacji Małopolski i wzmocnienia podstaw swej władzy monarszej. Chodziło nie tylko o założenie nowych wsi na prawie niemieckim w dobrach monarszych pomnażających dochody skarbu, ale o urbanizację poprzez lokacje miast na prawie magdeburskim. Każda lokacja miasta mogła zostać przeprowadzona w oparciu o zgodę monarszą, połączoną z immunitetem ekonomicznym i sądowym, bez których takie przedsięwzięcie byłoby niemożliwe. Za panowania Bolesława lokowano w Małopolsce kilkanaście miast, co doprowadziło do pierwszej urbanizacji i stworzenia podstawowej sieci miejskiej. Procesy lokacji Krakowa (1257) i Bochni (1253) na prawie magdeburskim, dokonane z inicjatywy księcia, ukazują wielki rozmach urbanizacyjny. Gruntowne przekształcenie dotychczasowej struktury osadniczej, nadanie nowego kształtu przestrzennego wiązało się ściśle z powstaniem nowoczesnej gminy miejskiej. Urządzenie Krakowa

według wzoru Magdeburga na mocy aktu lokacyjnego księcia Bolesława Wstydlivego z 5 VI 1257 r. doprowadziło stworzenia fundamentów samorządu, bowiem powstała zaraz rada miejska, która szybko zyskała wielki wpływ na rządy w Krakowie. W wielu miastach Europy środkowowschodniej rada miejska rodziła się w długim procesie, niekiedy nawet poprzez konflikt z właścicielem miasta i wójtem. Główna instytucja sądowa, tj. ława miejska na czele z wójtem, sądziła mieszczan, zaś w sporach między ludnością rycerską, podlegającą zwyczajowemu prawu polskiemu i jego sądom, a mieszczanami książę wprowadził nowoczesną wtedy zasadę: „actor forum rei sequi debeat”, co znaczy, że powód winien stawać przed sądem właściwym dla pozwanego. Zastosowanie tej zasady w życiu społecznym świadczy o wielkim poczuciu sprawiedliwości monarchy, bowiem książę chronił w ten sposób prawa tworzącego się stanu mieszczańskiego przed dominacją możnowładztwa i rycerstwa. W wyniku lokacji 1257 r. Kraków stał się miastem europejskim o silnym samorządzie, dynamicznym ośrodkiem handlu i rzemiosła o dalekosiężnym oddziaływaniu.

Modernizacja Małopolski związana była również z rozwojem górnictwa. Pod rządami Bolesława Wstydlivego odkryto w 1251 r. sól kamienną w Bochni, a nieco później w Wieliczce oraz ołów w Olkuszu i kruszce w Chęcinach. Książę zmonopolizował górnictwo w swoich rękach, tworząc z salin bocheńsko-wielickich przedsiębiorstwa należące do domeny monarszej. Dzięki dalekowzrocznej polityce księcia stały się one jednym z podstawowych źródeł dochodów skarbu monarszego nie tylko w średniowieczu, ale również w następnych wiekach.

Bolesław był politykiem o horyzontach przekraczających piastowskie dziedziny. Uczestniczył w wielkim środkowoeuropejskim konflikcie o spadek po austriackich Babenbergach – najpierw jako długoletni sojusznik potężnej monarchii Arpadów, a potem króla Czech Przemysła Ottokara II w jego starciu z Habsburgami. Wspierał plan pokojowej chrystianizacji Jaćwięgów i Litwinów, związany z koronacją Mendoga na króla Litwy w 1253 r., którą miał prowadzić dominikanin krakowski Wit, konsekrowany na biskupa litewskiego. Ponadto doprowadził do utworzenia biskupstwa łukowskiego na pograniczu małopolskim dla misji wśród Litwinów i Jaćwięgów. Potrafił wykorzystać kanonizację św. Stanisława, o którą zabiegał w Rzymie wraz z Kingą, dla wzmocnienia swego autorytetu, gdyż uroczystości pokanonizacyjne w Krakowie 8 maja 1254 r. stały się okazją do wielkiego zjazdu Piastów i odbudowy pozycji Krakowa jako centrum ideowego w przyszłej odbudowie Królestwa Polskiego.

Bolesław uczynił z Krakowa metropolię prawdziwie europejską, a jej założenie urbanistyczne z 1257 roku wciąż pełni funkcję żywego centrum miasta.

Godzien jest zatem książę Bolesław największej wdzięczności krakowian, Małopolan i wszystkich nas – Polaków, którzy korzystamy z jego mądrych i dalekowzrocznych decyzji.

Podpisali: Prof. dr hab. **Krzysztof Ożóg**, Uniwersytet Jagielloński; prof. dr hab. **Piotr Franaszek**, UJ; dr **Stanisław Szuro**, UJ; dr hab. **Stanisław A. Sroka**, UJ; **Michał Niezabitowski**, dyr. Muzeum Historycznego Miasta Krakowa; **Piotr Boroń**, senator RP; **Stanisław Markowski**, członek Rady Programowej Obchodów 750-lecia Lokacji Miasta Krakowa